

**elevmedvirkning
og engasjement**

**mestring og
læringslyst**

trivsel

inkludering

**raushet og
samhold**

**likeverd
og respekt**

UNICEF Rettighetsskole

- ideer til undervisning i barns rettigheter

unicef

rettighets-
skole

43-54

HVORDAN KONVENSJONEN FUNGERER

BARNERETTIGHETENE

FNS KONVENSJON OM BARNES RETTIGHETER

Alle barn skal registreres når de blir født og få et navn som er godkjent av myndighetene. Barn må ha et statsborgerskap (tilhøre et land). Når det er mulig, skal barn kjenne sine foreldre og bli passet på av dem.	Alle barn har rett til å leve. Myndighetene må sørge for at barn overlever og utvikler seg på best mulig måte.	Myndighetene skal la familier og lokalsamfunn veilede sine barn i bruken av rettighetene. Veiledningen skal følge barnets utvikling, og jo eldre barn blir, desto mindre veiledning trenger de.	Myndighetene må gjøre alt de kan for at alle barn i deres land får oppfylt alle rettighetene i denne konvensjonen.	Når voksne bestemmer noe, skal de alltid tenke på hva som er best for barna. Myndighetene skal sørge for at barn blir beskyttet og passet på av foreldrene sine eller andre voksne når det er behov for det. Myndighetene skal sørge for at de som passer på barn gjør en god jobb.	Barnerettighetene gjelder alle barn uansett hvem de er, hvor de bor, hvilket språk de snakker, hva deres religion er, hva de tenker, hvordan de ser ut, hvilket kjønn de har, om de har en funksjonsnedsettelse, om de er rike eller fattige. De gjelder også uansett hvem deres foreldre eller familier er eller hva deres foreldre eller familier tror på eller gjør. Ingen barn skal behandles urettferdig, uansett grunn.	Alle under 18 år regnes som barn.
Barn kan tenke hva de vil, mene hva de vil og ha den religionen de vil, så lenge det ikke går utover andres rettigheter. Foreldre kan veilede barn i bruken av denne rettigheten. Jo eldre barn blir, desto mindre veiledning trenger de.	Barn har rett til fritt å dele med andre det de lærer, tenker og føler, ved å snakke, tegne, skrive eller på andre måter, så lenge det ikke skader andre.	Barn har rett til fritt å si sin mening i alle saker som angår dem. Voksne skal lytte til og ta barnets mening på alvor.	Myndighetene må hindre at barn blir tatt ulovlig ut av landet – for eksempel, om barn blir kidnappet av noen, eller holdt i utlandet av en forelder når den andre forelderen ikke er enig.	Om et barn bor i et annet land enn sine foreldre, skal myndighetene la barnet og foreldrene reise, slik at de kan beholde kontakten og være sammen.	Barn skal ikke bli skilt fra sine foreldre unntatt når de ikke blir godt nok passet på – for eksempel om en forelder skader eller ikke tar vare på et barn, eller hvis foreldrene ikke bor sammen. Barn har uansett rett til kontakt med begge foreldrene, unntatt når det ikke er bra for barnet.	Barn har rett til sin egen identitet – dokumenter som viser hvem de er, som inkluderer deres navn, statsborgerskap og familieforhold. Ingen kan ta dette fra dem, men hvis det skjer, skal myndighetene hjelpe barn å få sin identitet tilbake raskt.
Når barn blir adoptert, er det viktigst å gjøre det som er best for dem. Om et barn ikke kan bli godt nok tatt vare på i sitt eget land – for eksempel ved å bo hos en annen familie – kan de bli adoptert til et annet land.	Alle barn som ikke kan bli tatt vare på av sin egen familie, har rett til å bli godt tatt vare på av voksne som respekterer barnets religion, kultur, språk og andre forhold ved barnets liv.	Myndighetene skal beskytte barn mot vold, misbruk og omsorgssvikt fra de som passer på dem.	Foreldre har hovedansvaret for barns oppvekst. Når et barn ikke har foreldre, har andre voksne ansvaret. De kalles 'verger'. Foreldre og verger skal alltid tenke på hva som er best for barnet. Myndighetene skal hjelpe dem. Når et barn har begge foreldre, skal begge være ansvarlige for barnets oppvekst.	Alle barn har rett til å få informasjon fra internett, radio, tv, aviser, bøker og andre kilder. Voksne skal sørge for at informasjonen barn får ikke er skadelig. Myndighetene skal oppfordre media til å dele informasjon fra mange forskjellige kilder, på språk alle barn kan forstå.	Alle barn har rett til et privatliv. Loven må beskytte barns privatliv, familie, hjem, kommunikasjon og rykte fra innblanding eller angrep.	Alle barn kan bli med i eller starte grupper eller organisasjoner, og de kan møte andre, så lenge det ikke skader andre mennesker.
Alle barn har rett til en utdanning. Grunnutdanningen skal være gratis. Videregående skole og høyere utdanning bør være tilgjengelig for alle barn. Barn bør oppfordres til å ta utdanning på høyest mulig nivå. Disiplin i skolen må respektere barns rettigheter, og vold skal aldri brukes.	Barn har rett til mat, klær og et trygt sted å bo, slik at de kan utvikle seg på best mulig måte. Myndighetene skal hjelpe familier og barn som ikke har råd til dette.	Myndighetene skal sørge for penger eller annen støtte for å hjelpe barn fra fattige familier.	Alle barn som ikke bor hjemme fordi de trenger omsorg, beskyttelse eller helsehjelp, har rett til å få sin situasjon sjekket med jevne mellomrom der de bor for å se om alt går bra og om dette fortsatt er det beste stedet for barnet å være.	Barn har rett til best mulig helsehjelp, rent drikkevann, sunn mat og et rent og trygt miljø å bo i. Alle voksne og barn skal ha informasjon om hvordan de kan holde seg trygge og sunne.	Alle barn med en funksjonsnedsettelse har rett til å leve et fullverdig og best mulig liv. Myndighetene skal fjerne alt som hindrer barn med funksjonsnedsettelse i å bli selvstendige og delta aktivt i samfunnet.	Alle barn som flytter fra sine hjemland til et annet land som flyktninger (fordi det ikke var trygt for dem å bli i hjemlandet), skal få hjelp og beskyttelse og ha de samme rettighetene som barn som er født i det landet.
Myndighetene skal sørge for at barn ikke blir kidnappet eller solgt eller tatt med til andre land eller steder for å bli utnyttet.	Myndighetene skal beskytte barn mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk, inkludert mot mennesker som tvinger barn til å ha sex mot betaling eller som tar seksualiserte bilder eller filmer av dem.	Myndighetene må beskytte barn mot å bruke, lage, frakte eller selge narkotika.	Barn har rett til beskyttelse mot arbeid som er farlig eller som går utover deres utdanning, helse eller utvikling. Om barn arbeider, har de rett til å være trygge og til å få rettferdig lønn.	Alle barn har rett til hvile, fritid og lek og til å være med på kulturelle og kreative aktiviteter.	Alle barn har rett til å bruke sitt eget språk, sin egen kultur og religion – selv om disse er annerledes enn hos flertallet i landet der de bor.	Barns utdanning skal hjelpe dem til å utvikle sin personlighet, evner og egenskaper fullt ut. Den skal lære barn å forstå sine egne rettigheter og til å respektere andres rettigheter, kulturer og forskjeller. Utdanningen skal hjelpe barn til å leve i fred og til å beskytte miljøet.
Myndighetene skal fortelle om denne konvensjonen til barn og voksne, slik at alle kjenner til barns rettigheter.	Om lovene i et land beskytter barns rettigheter bedre enn denne konvensjonen, skal disse lovene brukes.	Barn som blir beskyldt for å bryte loven, har rett til hjelp av advokat og til å bli behandlet rettferdig. Det bør være mange ordninger for å hjelpe disse barna til å bli gode medlemmer av samfunnet. Fengsel skal være siste utvei.	Barn har rett til hjelp om de har blitt skadet, forsmet, utnyttet, behandlet dårlig eller påvirket av krig, slik at de kan få tilbake sin helse og verdighet.	Barn har rett til beskyttelse i krig og konflikt. Ingen barn under 15 år kan bli med i forsvaret eller delta i krigføring.	Barn som beskyldes for lovbrudd, skal ikke bli drept, torturert, behandlet grusomt, bli dømt til livstid i fengsel eller satt i fengsel sammen med voksne. Fengsling skal alltid være siste utvei og være kortest mulig. Barn i fengsel skal få juridisk hjelp og muligheten til å holde kontakten med sine familier.	Barn har rett til å bli beskyttet mot alle andre former for utnyttelse, selv om disse ikke er nevnt spesielt i denne konvensjonen.

FNS

KONVENSJON

OM BARNETS

RETTIGHETER

FNS KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER – BARNAS VERSJON

FNs konvensjon om barnets rettigheter – populært kalt barnerettighetene - er en viktig avtale mellom land som har lovet å beskytte barns rettigheter. En konvensjon er en avtale mellom flere land og folk.

Konvensjonen om barnets rettigheter forklarer hvem som regnes som barn, hvilke rettigheter de har, og myndighetenes ansvar. Alle rettighetene henger sammen, alle er like viktige og ingen av dem kan bli tatt fra barn.

Denne teksten støttes av FNs barnekomité.

43-54

Disse artiklene forklarer hvordan myndighetene, FN – inkludert FNs barnekomité og UNICEF – og andre organisasjoner arbeider for at alle barn skal få alle sine rettigheter oppfylt.

UNICEF Rettighetsskole

- ideer til undervisning i barns rettigheter

Med dette idéheftet ønsker UNICEF Norge å bidra til at undervisning i barns rettigheter blir spennende, relevant og utfordrende, for hvert klassetrinn. Heftet bygger på UNICEF Danmarks hefte «UNICEF Rettighetsskole - ideer til undervisning i børns rettigheder». UNICEF Norge håper at materialet vil være med på å gjøre norske skoleelever bevisst på sine egne og andre barns rettigheter.

Fagansvarlig, skole og barnehage

Innhold

Bilagsoversikt	6
Bakgrunn for alle øvelsene	8
TIL DE VOKSNE	11
#1 Vårt barnesyn	12
#2 Barns rettigheter hos oss - første del	14
#3 Barns rettigheter hos oss - andre del	16
#4 Deltakerstigen	18
ALLE BARN OG UNGE	21
#5 Trinnavtale	22
1. -3. TRINN	25
Jeg har rettigheter	26
1. -4. TRINN	29
Jeg kan	30
Lag din egen leke	32
Reisen til en ny planet	34

5. -10. TRINN

Reisen til en fremmed planet 36

8. -10. TRINN

Holdningsskale om barns rettigheter 40

Stille debatt 42

NORSK

46

KROPPSØVING: TREKANTSTAFETT

48

BILAG

50

BILAGSOVERSIKT

Nummer	Navn	Side
Bilag 1	Barnerettighetene	50
Bilag 2	Deltakerstigen	54
Bilag 3	Rettighets- og ønskekort	55
Bilag 4	Barnas rettighetskort	60
Bilag 5 A	Trekantstafett - Kort	63
Bilag 5 B	Trekantstafett - Fire kategorikort	70
Bilag 5 B	Trekantstafett - Barns rettigheter i fire kategorier	72

BAKGRUNN FOR ALLE ØVELSENE

Ha spørsmålene nedenfor i bakhodet under alle øvelsene. Spør barna om de kjenner til Barnekonvensjonen, gi eksempler på ting som er nødvendig for at barn skal ha det godt og være trygge. Se eventuelt Barnekonvensjonen (Bilag 1). Spør elevene om hva de tenker er nødvendig for at de skal ha det bra. (Mat og drikke, søvn, kjærlighet, omsorg, klær, utdanning osv.) Bruk gjerne tid på å snakke med elevene om spørsmålene nedenfor.

Hva er en rettighet?

En rettighet er noe et barn har behov for og rett til.

Hva vil det si å ha rett til noe?

Når man har rett til noe, kan man kreve det. En rettighet er som en slags regel. Vi har egne barnerettigheter for at de voksne skal passe spesielt på barna.

Hvem skal sørge for at et barn får sine rettigheter oppfylt?

Det er barnets foreldre/foresatte, men hvis de ikke klarer det, så skal staten hjelpe og bidra slik at barnet har det bra.

Har alle barn i verden de samme rettighetene?

Ja! Barnekonvensjonen gjelder for alle barn, men barn lever under ulike vilkår og har derfor ulik tilgang til rettighetene.

Følger det et ansvar med rettighetene?

Alle i samfunnet har et ansvar, og det gjelder både voksne og barn. Når man bruker rettighetene sine, er det også viktig å tenke på om man respekterer andres rettigheter. Hvis man for eksempel bråker mye i klassen og forstyrrer undervisningen, så går det utover de andre elevenes rett til å lære.

Betyr «til barnets beste» og «med barnet i sentrum» at barnet skal bestemme?

Nei, det betyr at vi voksne tar utgangspunkt i hvert enkelt barn. Vi bruker faglig og personlig kompetanse til å vurdere hva som er best for barnet. For eksempel vet vi at det IKKE er bra for barn å legge seg sent, selv om barnet helst vil det. Med barnet i sentrum vil foreldrene bestemme sengetider og avgjøre hva som er best for barnet.

Er det vanskelig å vite forskjell på rettigheter og ønsker?

Ja, for noen barn og voksne kan det være vanskelig. Hvor mye og på hvilke områder kan for eksempel barn bestemme selv? Det kan derfor være nyttig å gjennomgå barnekonvensjonen sammen på skolen og i hjemmet.

TIL DE VOKSNE

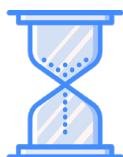
TEAMØVELSE

Tema: Verdier, normer og idealer i vårt barnesyn

Mål: Å bli bevisst det barnesyn teamet og arbeidsplassen har

Tidsbruk: 45 minutter

Hjelpemidler: Skrivesaker, ark og kartong

I denne øvelsen får du og dine kolleger muligheten til å diskutere hvilket barnesyn som skal ligge til grunn for arbeidet dere gjør.

FREMGANGSMÅTE:

1. Les én påstand av gangen. De som er enige eller overveiende enige i påstanden, reiser seg opp:
 - a. Barn trenger grensesetting.
 - b. Når voksne snakker, skal barna være stille.
 - c. Barn skal alltid vise takknemlighet.
 - d. Barna er vår fremtid.
 - e. Barn er søte.
 - f. Barn er bråkete.
 - g. Det er viktig å oppdra barn.
 - h. Barn kan påta seg større ansvar enn vi ofte lar dem.
 - i. Barn vet selv hva som er best for dem.
 - j. Barn skal vise respekt for de voksne.
2. Del dere opp i grupper på 2-3 personer og diskuter:
 - a. Hva sier den forrige øvelsen om deres syn på barn?
 - b. Hvordan påvirkes barn av våre holdninger?
 - c. Hvordan opplevde du de voksne og deres oppfattelse av deg som barn?
 - d. Husker du en spesiell episode da du som barn ble møtt med respekt - og hva betydde det for deg?
 - e. Hva hadde skjedd hvis vi hadde latt barn og voksne bytte plass i påstandene?
 - f. Hvilket barnesyn er rådende i Norge i dag?
 - g. Er et barn et ubeskrevet blad eller et kompetent og bevisst individ når det fødes?
 - h. Hvor og når er barn aktører på vår arbeidsplass?
3. Rund av øvelsen i plenum og la gruppene dele det viktigste fra diskusjonene.
4. Velg de tre utsagnene dere likte best, og lag en plakat med dem, som kan henge på arbeidsrommet.

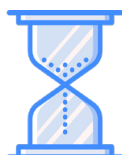
TEAMØVELSE

Tema: Innholdet i barnekonvensjonens artikler

Mål: Å velge rettighetene du ønsker å fokusere på med elevene dine

Tidsbruk: 45 minutter

Hjelpemidler: Skrivesaker, kartong og barnekonvensjonen (Bilag 1)

Formålet med denne øvelsen er å få bedre kjennskap til og forståelse av barnekonvensjonens artikler. Du skal velge ut noen rettigheter som du ønsker å fokusere på fremover. Denne øvelsen skal vise hvordan barnekonvensjonen må forstås i sin helhet og hvordan de forskjellige artiklene henger sammen.

FREMGANGSMÅTE:

1. Del dere inn i grupper på 2-4 personer, del så ut et par artikler til hver person.
2. Les artiklene dere har fått innad i gruppene.
3. Prioriter artiklene etter hvor relevante de er på deres arbeidsplass. Hver gruppe skal lage en pyramide hvor de viktigste artiklene plasseres øverst (15 minutter).
4. Hver gruppe skal presentere sin pyramide og begrunne valget.
5. Gruppene skal så bli enige om hva som er de 10 viktigste artiklene og lage en felles pyramide.
6. Reflekter så over hva disse prioriteringene betyr for dere i praksis.
7. Avslutningsvis kan dere lage en plakat med de 10 rettighetene som dere kan henge opp på arbeidsrommet.

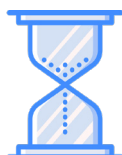
TEAMØVELSE

Tema: Innholdet i barnekonvensjonens artikler

Mål: Å knytte de artiklene dere valgte i forrige øvelse til lærer- og pedagogrollen

Tidsbruk: 45-60 minutter

Hjelpemidler: Skrivesaker, ark og en kopi av plakaten fra forrige øvelse

FREMGANGSMÅTE:

1. Del dere inn i grupper på 5-7 personer og del ut én kopi av plakaten til hver gruppe.
2. Gjennomgå de 10 artiklene. Hvilke forandringer og/eller tiltak trengs på deres skole?
3. Skriv tiltakene som må gjøres på en plakat, og heng den opp et sted hvor alle ansatte på skolen kan se den. Plakaten kan fungere som en huskelapp og veiledning med tanke på rettighetene dere fokuserer på i arbeidet med elevene.

ØVELSE FOR ALLE LÆRERE OG PEDAGOGER

Tema: Innholdet i barnekonvensjonens artikler

Mål: Å bli bevisst på forskjellige grader av elevmedvirkning

Tidsbruk: 45-60 minutter

Hjelpemidler: Skrivesaker, ark og en kopi av deltakerstigen (Bilag 2)

Artikkel 12 i Barnekonvensjonen gir barn rett til å uttale seg i saker som omhandler dem. Vi voksne skal lytte, respektere og ta i betraktning barnets synspunkter og ønsker, men det betyr ikke at barn skal være selvbestemmende i alle saker som omhandler dem. Barn har bruk for støtte og veiledning fra voksne, men skal kunne komme til ordet og bidra med sine synspunkter og skal tas på alvor.

Sosiologen Roger Hart har skapt deltakerstigen som et redskap for å utforske hvordan vi i praksis involverer barn og unge. Formålet er IKKE at voksnes aktiviteter med barn skal befinne seg på det øverste nivået hver gang. Modellen skal sees som et hjelpemiddel til de overveielser som ligger bak elevmedvirkning. Med modellen får vi en mulighet til å overveie hvordan vi best mulig involverer elevene, slik at det er hensiktsmessig og på en slik måte at vi tar del i deres dannelsesutvikling. Det handler om at barn gjennom sin skolegang skal lære hvordan man blir en aktiv medborger.

Stigens 1.-3. trinn representerer forskjellige grader av deltakelse der elevene i praksis ikke har noen reell innflytelse. Stigens 4.-8. trinn representerer grader av deltakelse der elevene opplever eller har muligheten til reell innflytelse.

FREMGANGSMÅTE:

1. Del inn i grupper på 6-8 personer, som leser igjennom og diskuterer deltakerstigen (10 minutter).
2. Diskuter eksempler på aktiviteter dere har hatt på skolen og plasser dem på stigen - i forhold til den elevmedvirkningen som fant sted.
3. Diskuter følgende:
 - a. Hvordan arbeider jeg/vi i dag med å lytte til og involvere barn?
 - b. Hvordan arbeider vi med å la barn delta i beslutninger om skolen?
 - c. Hvordan kan vi øke barns kunnskap om retten til innflytelse og deltakelse?
4. Skriv et eksempel på en aktivitet eller et område hvor barn allerede har god innflytelse OG et eksempel på et område hvor dere vil arbeide for å gi barn mer innflytelse.

ALLE BARN OG UNGE

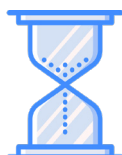
ALLE ELEVER

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen

Mål: Få elevene til å samarbeide og skape en større forståelse av barns rettigheter

Tidsbruk: 1-2 dager

Hjelpemidler: Plakater, tusjer, klistremerker, bilder, avisutklipp osv., rettighetskort (Bilag 4)

Alle klassene lager en trinnavtale hvert år som erstatter klassens regler og som inneholder klassens egne mål for at alle skal trives på skolen.

Trinnavtalen erstatter klassens ordensregler. Den er obligatorisk for UNICEFs Rettighetsskoler fordi man tydeliggjør rettighetene ved koble dem opp mot skolehverdagen. Trinnavtalen kan f.eks. brukes i forbindelse med samtaler om konflikter i friminuttene, samtaler i klassen om trivsel eller andre emner elevene ønsker å ta opp.

Trinnavtalen er formulert av barn og laget av barn. Her er det mange muligheter. Slipp kreativiteten løs!

FREMGANGSMÅTE:

1. Elevene i klassen velger artikler fra barnekonvensjonen som de synes er relevante. Artikkene skrives på trinnavtalen. F.eks. barnekonvensjonens artikkel 2: «Alle barn har rett til beskyttelse mot diskriminering».
2. Elevene formulerer deretter artikkene på sin måte og hvilke følger de får for dem i det daglige. F.eks.: «Vi er bra nok som vi er og må ikke erte hverandre på grunn av utseende eller noe annet, men være glade for at vi er forskjellige».
3. Dette kan illustreres på en visuell og kreativ måte. Elevene og lærerne på trinnet kan også «signere» avtalen med for eksempel fingeravtrykk, bilde, signatur osv. Når avtalen er ferdig, kan den henges opp i klasserommet.
4. Snakk gjerne med klassen i løpet av året om hvordan de synes det går med målene dere ble enige om i trinnavtalen.
5. Hvert år kan dere lage en ny avtale, så hvert trinn har sine egne mål og en ny og flott avtale. Dette er også en fin mulighet til repetisjon av rettighetene og progresjon i refleksjonen rundt betydningen av dem.

Forslag til utvelgelsesmetode til valg av rettigheter:

- Bestem dere for hvor mange rettigheter dere vil ha med på avtalen.
- Det kan være lurt å bruke de store rettighetskortene (Bilag 4) med de yngste klassene for å illustrere rettighetene. Hold hvert kort opp og forklar hva rettighetene går ut på. Her er det viktig å forklare at rettighetene gjelder alle barn, og like viktig som respekt for sine egne rettigheter, er respekt for andres.
- Elevene skal velge hvilke rettigheter de ønsker å ha med på avtalen. Dette kan gjøres på ulike måter, avhengig av klassetrinn. De kan sitte gruppevis med hver sin bunke med rettighetskort, med barnerettighetsplakaten eller med en liste over alle artiklene og velge ut det avtalte antall rettigheter.
- De rettighetene gruppene har til felles, skrives på tavla. Hvis antallet passer med det antallet som var avtalt, kan de skrives på avtalen, hvis det er for mange, må dere prioritere de viktigste. Er det for få, velges det blant de øvrige, for eksempel ved håndsopprekning og flertallsavgjørelse etter en diskusjon.
- Det å komme til enighet om hvilke rettigheter som skal velges, er en viktig diskusjon å ta i klassen. Hva er viktig for at klassen og hver enkelt elev skal trives? Selve utvelgelsesprosessen blir derfor en viktig del av utviklingen av trinnavtalen.

Kreativ aktivitet

Elevene kan tegne rettighetene de har valgt til avtalen, eller de kan klippe ut bilder fra aviser og blader og lage collager som illustrerer rettighetene.

Elevene kan også lage små rollespill som illustrerer rettighetenes anvendelse. Dette gir elevene en mer praktisk tilnærming og forståelse av de rettighetene de har valgt.

Disse aktivitetene kan også gjerne brukes når elevene skal velge hvilke rettigheter de ønsker å ha på avtalen.

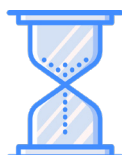
1. - 3. TRINN

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen (artikel 42)

Mål: Koble barns behov med barns rettigheter, øve på å fortelle og lytte til hverandre og reflektere over barns levevilkår

Tidsbruk: 45 - 90 minutter

Hjelpemidler: Male- og tegneutstyr, en dukke, et bilde av en blomst/et tre, et dyr og et barn

FREMGANGSMÅTE:

1. Ha følgende klart eller tegn på tavlen:
 - Et stort bilde av en blomst eller et tre
 - Et bilde av et dyr
 - En dukke eller et bilde av et barn
2. Forklar elevene at dere skal snakke om hva man trenger for å vokse opp og ha det godt:
3. Plenum:
Plantens behov:
 - Vis bildet av blomsten eller treet.
 - Spør elevene om hva en blomst eller et tre trenger for å leve og ha det bra.
 - Tegn gjerne symboler av elevenes svar eller skriv dem ned hvis elevene kan lese.Dyrets behov:
 - Spør om noen av elevene har kjæledyr
 - Vis bilde av et dyr
 - Spør elevene om hva dyret trenger for å leve og ha det bra.
 - Tegn gjerne symboler av elevenes svar eller skriv dem ned hvis elevene kan lese.Barnets behov:
 - Vis bildet av et barn eller bruk dukken.
 - Spør elevene om hva barn trenger for å leve og ha det bra.
 - Hvis det er sånn at alle barn har behov for og trenger enkelte ting for å overleve og ha det godt - er det da en rettighet?
 - Hvem er ansvarlig for at barn får det de har behov for?
 - Tegn gjerne symboler på elevenes svar eller skriv dem ned hvis elevene kan lese.
4. Fortell barna at mange av tingene de har nevnt også står skrevet i barnekonvensjonen (å få mat, at noen tar seg av deg, skole, tak over hodet, beskyttelse mot mobbing osv.). Forklar at alle barn har rett til alt dette, og at de voksne som bestemmer i samfunnet (staten) har lovet å gjøre sitt beste for at alle barn skal oppnå dette. Hvis et barn blir behandlet dårlig og de voksne rundt ikke tar ansvar, kan barna si ifra til andre voksne som f.eks. en lærer eller fritidsleder og få hjelp.

Kreativ aktivitet

Velg en rettighet som tema eller la elevene velge en rettighet som dere allerede har snakket om. Deretter tegner elevene seg selv og den valgte rettigheten (f.eks. retten til fritid, retten til skolegang, retten til beskyttelse).

Du kan også la elevene male eller tegne flere rettigheter som de synes er de viktigste. De eldre elevene kan velge å skrive kort om en rettighet – som f.eks. en liten historie, hva de forstår av rettighetene osv.

Til sist samles alle elevene til en avsluttende samtale om hvilke(n) rettighet(er) de synes er de(n) viktigste og hvorfor.

1. - 4. TRINN

Tema: Barns rett til å lære og utvikle seg (artikkel 13, 28, 29 og 31)

Mål: Elevene får en forståelse for sin kunnskap og sine ferdigheter i forbindelse med barnekonvensjonen

Tidsbruk: 90 minutter

Hjelpemidler: Store tegneark, blyanter, farger, og eventuelt aviser og ukeblader elevene kan klippe ut bilder fra

FREM GANGSMÅTE:

1. Læreren tegner en silhuett av et barn på et stort ark, eller på tavlen.
2. Felles samtale før øvelsen: Fortell elevene om deres rettigheter ifølge barnekonvensjonen, og at alle barn har rett til å utvikle seg og motta undervisning. Snakk om at hver enkelt elev allerede har kunnskap og ferdigheter som de kanskje ikke er oppmerksomme på. Hva kan de i dag, som de ikke kunne da de var yngre? Utforsk også hva hver enkelt elev kan, samt hva vedkommende er god til. Husk å inkludere følgende emner:
 - a. Fysiske ferdigheter (syng, stå på ski, løpe osv.)
 - b. Mentale ferdigheter (skrive, regne, historier, fortellinger)
 - c. Personlige egenskaper (være en god venn, lytte, være vennlig osv.)
3. Skriv elevenes svar ned på den store silhuetten av barnet. Plasser de forskjellige ferdighetene på de relevante kroppsdelene. For eksempel tegnes en fotball ved foten, en note ved munnen, 2 personer ved hjertet (være en god venn), osv. Spør så elevene om hvor og av hvem de har lært det de kan.
4. Refleksjon – felles samtale i klassen:
 - a. Var det lett å komme på ting du kan?
 - b. Hva må til for at et barn skal lære nye ting?
 - c. Hva ville skjedd om det ikke fantes noen barnehager eller skoler?
 - d. Hva ville skjedd om det ikke fantes andre barn eller voksne rundt deg som du kunne lære av?
 - e. Når lærer du best, og hva er nødvendige for at du skal lære nye ting?
 - f. Hva har du lyst til å lære, som du ikke kan i dag?

Kreativ aktivitet

Læreren tegner en silhuett av et barn på et A4 ark og deler ut kopier til klassen. Elevene lager sine egne «Jeg-Kan»-tegninger på de utdelte arkene med silhuetten av et barn. Her tegner, skriver og klipper de utklipp av det de kan og er gode til. Elevene kan også velge om de har lyst til å tegne en situasjon eller et sted der de har lært noe nytt.

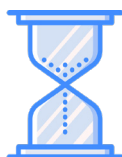
1. - 4. TRINN

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen, barns rett til hvile, fritid og lek (artikkel 42)

Mål: Elevene får en forståelse for hvordan barn som lever i land der deres foreldre ikke har råd til å kjøpe leker slik som i Norge, kan lage sine egne leker

Tidsbruk: 90 minutter

Hjelpemidler: Store tegneark, blyanter, farger, og eventuelt aviser og ukeblader elevene kan klippe ut bilder fra

FREMGANGSMÅTE:

1. Læreren forklarer klassen at foreldre i mange land ikke har råd til å kjøpe leker til barna sine slik som i Norge. Barn kan heldigvis enkelt lage sine egne leker.
2. Elevene finner selv på ulike leketøy de kan lage av gjenbruksartiklene – for eksempel et rasleegg av en boks med perler, en bil av en skoeste/fyrstikkeske og vinkorker m.m. Læreren kan eventuelt ta med noen eksempler som elevene kan bruke til inspirasjon.
3. Fellessamtale etter øvelsen: Spør kort om elevenes opplevelse av å lage sitt eget leketøy. Er elevene imponert av de barna som faktisk lager sitt eget leketøy? Kan elevene lære noe av disse barna? Har elevene et leketøy hjemme de kunne gitt bort? Hva ville vært det vanskeligste med å gi det bort og hvorfor? Spør til sist hva betydningen av lek er for den enkelte elev.

Kreativ aktivitet

Elevene kan lage et leketøy til en venn, en yngre søster/bror eller et fadderbarn.

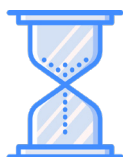
1. - 4. TRINN

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen (artikkel 42)

Mål: Elevene får en forståelse for forskjellen mellom rettigheter og behov

Tidsbruk: 60 minutter

Hjelpemidler: Materialer til å bygge et romskip (f.eks. legoklosser, modelleringsleire, en bølge som vendes opp ned, aluminiumsfolie mm.), rettighets- og ønskekort (bilag 3), barnas rettighetskort (bilag 4)

BESKRIVELSE: Elevene skal bli enige om reglene for livet på en ny planet.

FREM GANGSMÅTE:

1. Læreren forteller elevene at menneskene har ødelagt jorden og at alle nå er nødt til å forlate den. Sammen med 1000 andre barn fra hele verden skal elevene reise til en ny planet (finn eventuelt selv på et navn til den nye planeten). For å passe på den nye planeten skal elevene bli enige om 10 regler som de mener skal gjelde på planeten.
2. Del elevene inn i grupper på 3-5.
3. Elevene bygger først romskipet som skal brukes til reisen.
4. På et ark skriver eller tegner hver gruppe sine forslag til de 10 reglene som skal gjelde på den nye planeten.
5. Hver gruppe presenterer sine forslag til klassen.
6. Avhengig av motivasjon og tid kan klassen velge å bli enige om 10 felles regler som skal gjelde på den nye planeten. Alternativt kan dere gå direkte til å snakke om hvorfor elevene valgte som de gjorde, i plenum. Spør også kort om elevene tror at barn fra andre steder i verden ville valgt de samme 10 reglene. Istedenfor at elevene selv kommer med ideer, kan elevene med fordel også bruke Rettighets- og ønskekortene (Bilag 3) og Barnas Rettighetskort (Bilag 4) når de skal velge felles leve-regler.
7. Snakk med klassen om hvordan deres egne valg av leveregler passer med barnekonvensjonen. Bruk eventuelt Barnas Rettighetskort (Bilag 4) til å eksemplifisere diverse rettigheter.

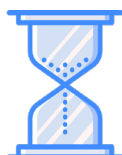
5. - 10. TRINN

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen (artikkel 42)

Mål: Alle elevene forstår forskjellen mellom rettigheter og ønsker

Tidsbruk: 30 - 40 minutter

Hjelpemidler: Skrivesaker, tegneark/PC, rettighets- og ønskekort (bilag 3)

FREM GANGSMÅTE:

1. Læreren forteller at klassen er blitt utvalgt til å bo på en ny planet. Ettersom de skal starte et nytt samfunn på en ny planet, har lederen for oppdraget bedt om å få en oversikt over hva elevene trenger for å leve der. Lederen har gitt elevene 20 «ting», hver illustrert på et av kortene, de kan ta med. Del klassen inn i par. Hvert elevpar får et sett med rettighets- og ønskekort (Bilag 3), og klassen gjennomgår dem sammen.
2. Læreren forklarer at hvert par kan velge 4 ting, utover de 20, de ønsker å ha med seg på reisen. Hvert par tegner og klistrer disse tingene på 4 blanke kort.
3. Læreren forteller at lederen nettopp har sendt en beskjed om at det er begrenset plass på romskipet som skal ta dem til den nye planeten, så hvert par kan kun ta med 15 av de 24 tingene. Hvert par bestemmer seg for hvilke 9 kort som skal tas ut og legger dem til siden.
4. Lederen gir så en ny beskjed om at det fortsatt er for liten plass, og at hvert par kun kan ta med seg 10 ting. Hvert elevpar tar ut ytterligere 5 ting og lar de 10 viktigste for dem være igjen.
5. Hvert par går sammen med et annet par og sammenligner de kortene de har valgt. Hver gruppe forhandler seg frem til et sett med 10 kort alle er enige om.
6. Klassen diskuterer:
 - Hvilke ting har de fleste av oss valgt bort? Hvorfor?
 - Ble det vanskeligere og vanskeligere å velge bort ting? Hvorfor?
 - Hva er forskjellen på rettigheter og ønsker?
 - Er rettigheter og ønsker forskjellig fra person til person?
 - Hvorfor får ikke alle verdens barn oppfylt sine rettigheter?

Hvert av de 20 kortene kan klassifiseres i én av to kategorier:

Rettigheter fra barnekonvensjonen har artikkelnumre i parentes.

«Ønsker» er ikke nødvendige for et barns overlevelse og oppvekst.

Rettigheter	Ønsker
Et sted å bo (27)	Moteklær
Sunn mat (24)	Reiser
Beskyttelse mot misbruk (19)	Mobiltelefon
Utdanning (28 og 29)	Godteri
Ren luft (24)	Penger
Fritid og lek (31)	Eget rom
Praktisere sin kultur, tro og språk (30)	Datamaskin
Si sin mening (12)	Sykkel
Rent vann (24)	Kjæledyr
Beskyttelse mot diskriminering (2)	
Legehjelp (24)	

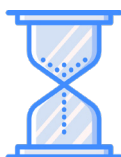
8. - 10. TRINN

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen (artikkel 42)

Mål: Å gi elevene muligheten til å ta stilling til barnekonvensjonen

Tidsbruk: 15 - 30 minutter

Hjelpemidler: Snor/kritt, tegneark, blyanter, påstander om rettigheter

FREMGANGSMÅTE:

1. Læreren tegner en linje på gulvet med kritt, eller lager en linje med en snor. I den ene enden legges et tegneark med påskriften «Helt enig», mens det i den andre enden legges et tegneark med påskriften «Helt uenig».
2. Forklar klassen at du nå kommer til å lese opp noen påstander høyt, som hver elev kan være enig eller uenig i. For hver påstand du leser opp, skal elevene stille seg på linjen i forhold til hvor enige, eller uenige de er i utsagnet.
3. La elevene diskutere seg i mellom hva som ligger til grunn for at de stiller seg der de gjør.
4. Spør så elevene om hvorfor de har valgt å stille seg der de har. Spør for eksempel de i endene om deres sterke meninger og de i midten om hvorfor de har valgt å stille seg der.
5. La elevene bytte posisjon på linjen etter hver diskusjon hvis de føler at de har endret mening.
6. Finn gjerne på flere påstander på egenhånd.
7. I plenum etter øvelsen: spør klassen hvem som skiftet posisjon på linjen etter diskusjonene. Hvorfor/hvorfor ikke? Er det et uttrykk for personlige holdninger? Kan man egentlig bli enige om hvilke rettigheter som er viktigst?

Påstander:

1. Det er viktigere å ha tak over hodet enn å få lov til å si det man mener.
2. Den viktigste oppgaven til regjeringen er å sikre at alle barn i landet har det godt.
3. Rettigheten til lek og fritid er en rettighet kun rike land har råd til.
4. Det er ikke regjeringens ansvar å sikre at alle barn har tilgang til mat, det er foreldrenes!
5. Fattige land har et ansvar for å sikre at alle barn får oppfylt grunnleggende rettigheter, som mat og klær, før de bekymrer seg om rettigheter som fritid, organisasjonsfrihet og religionsfrihet.
6. Barnekonvensjonen er viktigere i noen land enn andre.
7. Det er viktigere å beskytte barn under 5 år enn barn som snart er voksne.

8. - 10. TRINN

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen (artikkel 42), barns rett til å si sin mening (artikkel 12), barns rett til å søke, motta og dele informasjon (artikkel 13)

Mål: Å lære elevene å formulere sine egne argumenter, og i å forholde seg til en annens argumenter

Tidsbruk: 30 - 40 minutter

Hjelpemidler: Tegneark (A3), skrivesaker

FREM GANGSMÅTE:

1. Klassen deles inn i par, som hver får tildelt et A3-ark.
2. En elev i hvert par utpekes til å forsvare det synspunktet paret får utlevert, mens den andre eleven får i oppgave å argumentere imot det.
3. Det er ikke tillatt å si noe underveis.
4. Elevene som er FOR synspunktet, begynner øvelsen med å skrive et forsvaret for synspunktet på en til to linjer på arket. Disse to linjene omkranses av en «tankeboble» (kjent fra tegneserier).
5. Deretter kommenterer den andre eleven skriftlig på den første elevens argument og skriver sitt eget synspunkt.
6. Arket gis så tilbake til den første eleven, som igjen kommenterer og skriver opp ytterligere argumenter.
7. Tankeboblene forbindes med streker underveis, slik at man kan følge argumentasjonen. Det kan være en god idé å følge en «ja...men...» struktur i besvarelsene.
8. Plenum: spør elevene om deres opplevelse av utvekslingen av synspunkter på denne måten.

Eksempler på synspunkter:

- I fattige land er det viktigere å bruke penger på rent drikkevann enn på å bygge skoler.
- Barnekonvensjonen burde inneholde en «rett til å være lykkelig».
- Barnearbeid skal være tillatt i utviklingsland, for ellers ville mange produkter (klær, sko, mobiltelefoner) ha vært altfor dyre for oss.

- Det er viktigere at jenter går på skolen, fordi de er flittigere enn gutter.
- Barn har aldri hatt det så godt som nå.
- Det bør ikke være forskjellige religioner i samme land.
- Barn under 16 år har ikke behov for et privatliv.
- Krigen i Syria har ingenting å si for oss.
- Banrekonvensjonen er ikke så viktig, fordi barn i Norge ikke har så mye til felles med for eksempel barn i Brasil, Canada eller Thailand.
- Barn burde få stemmerett når de blir 14 år.
- Foreldre bør ikke skille seg.
- Alle barn skal lære minst 4 språk før de fyller 12 år.
- Det bør være forbudt å flykte fra sitt eget land.

NORSK

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen (artikkel 42)

Mål: Elevene kan aktivt omgjøre sin kunnskap om barns rettigheter til et handlingsforløp i en historie

Hjelpemidler: Barnekonvensjonen (bilag 1)

BESKRIVELSE: Skriftlig oppgave med utgangspunkt i en artikkel fra barnekonvensjonen.

Relevante kompetansemål fra de nye fagplanene:

- uttrykke opplevelser og tolkninger av tekster på kreative måter
- Informere, fortelle, argumentere og reflektere muntlig og skriftlig

FREM GANGSMÅTE:

1. Lærer eller elev velger en artikkel – for eksempel artikkel 2: Barns rettigheter gjelder alle barn uansett hvem de er, hvor de bor, hvilket språk de snakker, hva deres religion er, hva de tenker, hvordan de ser ut, hvilket kjønn de har, om de har en funksjonsnedsettelse, om de er rike eller fattige, uansett hvem deres foreldre eller familier er eller hva deres familier tror eller gjør. Ingen barn skal behandles urettferdig, uansett grunn.
2. Samtal med elevene om eksempler på hvordan denne rettigheten brytes. Inkluder gjerne aktuelle saker fra media.
3. Eleven skal nå lage en historie, en novelle eller et eventyr, der utgangspunktet er at denne retten ikke oppfylles.

Historien skal handle om hva barnet, vennene, eller de voksne gjorde for at hovedpersonen igjen fikk denne retten oppfylt.

KROPPSØVING: TREKANTSTAFETT

Tema: Barns rett til å lære om barnekonvensjonen (artikkel 42)

Mål: At elevene lærer om rettighetenes temaer

Tidsbruk: 30 - 45 minutter

Hjelpemidler: Kasser eller mapper, rettighetskort (bilag 1 & bilag 5 A, B og C)

FREM GANGSMÅTE:

1. Klassen deles inn i grupper på 4-5 elever.
2. Det skrives ut kort med barnekonvensjonens artikler. Benytt eventuelt kortene beregnet til øvelsen (Bilag 5 A).
3. Hver gruppe får et sett med kort – kortene plasseres i en bunke på A (det ene hjørnet av en trekantet bane). Kortene skal inndeles i 4 kategorier.
4. Elevene står i grupper på B (det 2. hjørnet av den trekantede banen).
5. Kassene eller mappene kortene skal plasseres i utgjør det 3. hjørnet av den trekantede banen.
6. Etter tur løper elevene og henter et kort, som så tas med tilbake til gruppen. Sammen skal gruppen vurdere hvilken av de fire kassene/mappene kortet tilhører.
7. Eleven som hentet kortet tar så kortet med til riktig kasse/mappe, for deretter å løpe tilbake til gruppen.
8. Nå er det neste elev sin tur.

Kategoriene:

- Kasse/mappe 1: Barns grunnleggende rettigheter. For eksempel mat, helse og et sted å bo
- Kasse/mappe 2: Barns rett til utvikling. For eksempel skolegang, fritid, lek og informasjon
- Kasse/mappe 3: Barns rett til beskyttelse. For eksempel mot krig, vold, misbruk og utnyttelse
- Kasse/mappe 4: Barns rett til medbestemmelse. For eksempel innflytelse, deltakelse og ytringsfrihet

Benytt eventuelt kortene i Bilag 5 B som overskrifter til de 4 forskjellige kassene/mappene.

OBS: For bakgrunnskunnskap om de 4 kategoriene for barns rettigheter, se Bilag 1.

Barnekonvensjonen

FNs konvensjon om barnets rettigheter - Barnas versjon (Norsk)

1. Definisjonen av et barn

Alle under 18 år regnes som barn

2. Ingen diskriminering

Barnerettighetene gjelder alle barn uansett hvem de er, hvor de bor, hvilket språk de snakker, hva deres religion er, hva de tenker, hvordan de ser ut, hvilket kjønn de har, om de har en funksjonsnedsettelse, om de er rike eller fattige. De gjelder også uansett hvem deres foreldre eller familier er eller hva deres foreldre eller familier tror på eller gjør. Ingen barn skal behandles urettferdig, uansett grunn.

3. Barnets beste

Når voksne bestemmer noe, skal de alltid tenke på hva som er best for barna. Myndighetene skal sørge for at barn blir beskyttet og passet på av foreldrene sine eller andre voksne når det er behov for det. Myndighetene skal sørge for at de som passer på barn gjør en god jobb.

4. Oppfyllelse av barns rettigheter

Myndighetene må gjøre alt de kan for at alle barn i deres land får oppfylt alle rettighetene i denne konvensjonen.

5. Barns utvikling under familiens veiledning

Myndighetene skal la familier og lokalsamfunn veilede sine barn i bruken av rettighetene. Veiledningen skal følge barnets utvikling, og jo eldre barn blir, desto mindre veiledning trenger de.

6. Liv, overlevelse og utvikling

Alle barn har rett til å leve. Myndighetene må sørge for at barn overlever og utvikler seg på best mulig måte.

7. Navn og nasjonalitet

Alle barn skal registreres når de blir født og få et navn som er godkjent av myndighetene. Barn må ha et statsborgerskap (tilhøre et land). Når det er mulig, skal barn kjenne sine foreldre og bli passet på av dem.

8. Identitet

Barn har rett til sin egen identitet – dokumenter som viser hvem de er, som inkluderer deres navn, statsborgerskap og familieforhold. Ingen kan ta dette fra dem, men hvis det skjer, skal myndighetene hjelpe barn å få sin identitet tilbake raskt.

9. Å holde familier sammen

Barn skal ikke bli skilt fra sine foreldre unntatt når de ikke blir godt nok passet på – for eksempel om en forelder skader eller ikke tar vare på et barn, eller hvis foreldrene ikke bor sammen. Barn har uansett rett til kontakt med begge foreldrene, unntatt når det ikke er bra for barnet.

10. Kontakt med foreldre i utlandet

Om et barn bor i et annet land enn sine foreldre, skal myndighetene la barnet og foreldrene reise, slik at de kan beholde kontakten og være sammen.

11. Beskyttelse mot kidnapping

Myndighetene må hindre at barn blir tatt ulovlig ut av landet – for eksempel, om barn blir kidnappet av noen, eller holdt i utlandet av en forelder når den andre forelderen ikke er enig.

12. Respekt for barns rettigheter

Barn har rett til fritt å si sin mening i alle saker som angår dem. Voksne skal lytte til og ta barnets mening på alvor.

13. Ytringsfrihet

Barn har rett til fritt å dele med andre det de lærer, tenker og føler, ved å snakke, tegne, skrive eller på andre måter, så lenge det ikke skader andre.

14. Tanke- og religionsfrihet

Barn kan tenke hva de vil, mene hva de vil og ha den religionen de vil, så lenge det ikke går utover andres rettigheter. Foreldre kan veilede barn i bruken av denne rettigheten. Jo eldre barn blir, desto mindre veiledning trenger de.

15. Starte eller delta i grupper

Alle barn kan bli med i eller starte grupper eller organisasjoner, og de kan møte andre, så lenge det ikke skader andre mennesker.

16. Rett til privatliv

Alle barn har rett til et privatliv. Loven må beskytte barns privatliv, familie, hjem, kommunikasjon og rykte fra innblanding eller angrep.

17. Tilgang til informasjon

Alle barn har rett til å få informasjon fra internett, radio, tv, aviser, bøker og andre kilder. Voksne skal sørge for at informasjonen barn får ikke er skadelig. Myndighetene skal oppfordre media til å dele informasjon fra mange forskjellige kilder, på språk alle barn kan forstå.

18. Foreldres ansvar

Foreldre har hovedansvaret for barns oppvekst. Når et barn ikke har foreldre, har andre voksne ansvaret. De kalles 'verger'. Foreldre og verger skal alltid tenke på hva som er best for barnet. Myndighetene skal hjelpe dem. Når et barn har begge foreldre, skal begge være ansvarlige for barnets oppvekst.

19. Beskyttelse mot vold

Myndighetene skal beskytte barn mot vold, misbruk og omsorgssvikt fra de som passer på dem.

20. Barn uten familier

Alle barn som ikke kan bli tatt vare på av sin egen familie, har rett til å bli godt tatt vare på av voksne som respekterer barnets religion, kultur, språk og andre forhold ved barnets liv.

21. Barn som er adopterte

Når barn blir adoptert, er det viktigst å gjøre det som er best for dem. Om et barn ikke kan bli godt nok tatt vare på i sitt eget land – for eksempel ved å bo hos en annen familie – kan de bli adoptert til et annet land.

22. Barn på flukt

Alle barn som flytter fra sine hjemland til et annet land som flyktninger (fordi det ikke var trygt for dem å bli i hjemlandet), skal få hjelp og beskyttelse og ha de samme rettighetene som barn som er født i det landet.

23. Barn med nedsatt funksjonsevne

Alle barn med en funksjonsnedsettelse har rett til å leve et fullverdig og best mulig liv. Myndighetene skal fjerne alt som hindrer barn med funksjonsnedsettelse i å bli selvstendige og delta aktivt i samfunnet.

24. Helse, mat, vann, miljø

Barn har rett til best mulig helsehjelp, rent drikkevann, sunn mat og et rent og trygt miljø å bo i. Alle voksne og barn skal ha informasjon om hvordan de kan holde seg trygge og sunne.

25. Vurdering av barns bosted

Alle barn som ikke bor hjemme fordi de trenger omsorg, beskyttelse eller helsehjelp, har rett til å få sin situasjon sjekket med jevne mellomrom der de bor for å se om alt går bra og om dette fortsatt er det beste stedet for barnet å være.

26. Sosial og økonomisk hjelp

Myndighetene skal sørge for penger eller annen støtte for å hjelpe barn fra fattige familier.

27. Mat, klær og et trygt hjem

Barn har rett til mat, klær og et trygt sted å bo, slik at de kan utvikle seg på best mulig måte. Myndighetene skal hjelpe familier og barn som ikke har råd til dette.

28. Tilgang til utdanning

Alle barn har rett til en utdanning. Grunnutdanningen skal være gratis. Videregående skole og høyere utdanning bør være tilgjengelig for alle barn. Barn bør oppfordres til å ta utdanning på høyest mulig nivå. Disiplin i skolen må respektere barns rettigheter, og vold skal aldri brukes.

29. Utdanningens mål

Barns utdanning skal hjelpe dem til å utvikle sin personlighet, evner og egenskaper fullt ut. Den skal lære barn å forstå sine egne rettigheter og til å respektere andres rettigheter, kulturer og forskjeller. Utdanningen skal hjelpe barn til å leve i fred og til å beskytte miljøet.

30. Minoritetskulturer, språk og religion

Alle barn har rett til å bruke sitt eget språk, sin egen kultur og religion – selv om disse er annerledes enn hos flertallet i landet der de bor.

31. Hvile, lek, kultur, kunst

Alle barn har rett til hvile, fritid og lek og til å være med på kulturelle og kreative aktiviteter.

32. Beskyttelse mot skadelig arbeid

Barn har rett til beskyttelse mot arbeid som er farlig eller som går utover deres utdanning, helse eller utvikling. Om barn arbeider, har de rett til å være trygge og til å få rettferdig lønn.

33. Beskyttelse mot narkotika

Myndighetene må beskytte barn mot å bruke, lage, frakte eller selge narkotika.

34. Beskyttelse mot seksuelt misbruk

Myndighetene skal beskytte barn mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk, inkludert mot mennesker som tvinger barn til å ha sex mot betaling eller som tar seksualiserte bilder eller filmer av dem.

35. Forhindring av menneskehandel

Myndighetene skal sørge for at barn ikke blir kidnappet eller solgt eller tatt med til andre land eller steder for å bli utnyttet.

36. Beskyttelse mot utnyttelse

Barn har rett til å bli beskyttet mot alle andre former for utnyttelse, selv om disse ikke er nevnt spesielt i denne konvensjonen.

37. Barn i fengsel

Barn som beskyldes for lovbrudd, skal ikke bli drept, torturert, behandlet grusomt, bli dømt til livstid i fengsel eller satt i fengsel sammen med voksne. Fengsling skal alltid være siste utvei og vare kortest mulig. Barn i fengsel skal få juridisk hjelp og muligheten til å holde kontakten med sine familier.

38. Beskyttelse i krig

Barn har rett til beskyttelse i krig og konflikt. Ingen barn under 15 år kan bli med i forsvar eller delta i krigføring

39. Hjelp etter misbruk og skade

Barn har rett til hjelp om de har blitt skadet, forsømt, utnyttet, behandlet dårlig eller påvirket av krig, slik at de kan få tilbake sin helse og verdighet.

40. Barn som bryter loven

Barn som blir beskyldt for å bryte loven, har rett til hjelp av advokat og til å bli behandlet rettferdig. Det bør være mange ordninger for å hjelpe disse barna til å bli gode medlemmer av samfunnet. Fengsel skal være siste utvei.

41. Beste lov for barn gjelder

Om lovene i et land beskytter barns rettigheter bedre enn denne konvensjonen, skal disse lovene brukes.

42. Alle må kjenne barns rettigheter

Myndighetene skal fortelle om denne konvensjonen til barn og voksne, slik at alle kjenner til barns rettigheter.

43-54. Hvordan konvensjonen fungerer

Disse artiklene forklarer hvordan myndighetene, FN – inkludert FNs barnekomité og UNICEF – og andre organisasjoner arbeider for at alle barn skal få alle sine rettigheter oppfylt.

Deltakerstigen

8. Initiativtakende og voksen-involvert deltakelse

Barn tar initiativ til et prosjekt, og de voksne støtter opp om og involveres i prosjektet på barns premisser

7. Initiativtakende deltakelse

Barn initierer, organiserer og styrer et prosjekt selv uten voksnes innblanding

6. Medbestemmende deltakelse

Barn får medvirke i voksnes prosjekter

5. Konsultert og informert deltakelse

Barn konsulteres i omfattende grad i et prosjekt som de voksne står for

4. Tildelt og informert deltakelse

Voksne inviterer barn til å medvirke i en bestemt anledning, informerer dem om hvorfor og på hvilke premisser, og lar deretter barna selv bestemme om de vil være med

3. Symbolsk deltakelse

Barn får tilsynelatende lov til å si sin mening, men formålet er i all hovedsak å underbygge de voksnes barnevennlige image – ikke å fremme barnas egne interesser

2. Dekorerende deltakelse

Barn brukes for å synliggjøre et prosjekt gjennom f.eks. sang, dans og musikk. Barna vet lite om prosjektet og medvirker ikke på bakgrunn av sine egne interesser

1. Manipulerende deltakelse

Voksne bruker barn til å fremme sin egen oppfattelse av barns interesser og behov, uten å konsultere barna – f.eks. ved å la mindre barn bære protestskilt i en demonstrasjon

Children's Participation: From Tokenism to Citizenship, Roger A. Hart

1. Et sted å bo

2. Moteklær

3. Reiser

4. Sunn mat

5. Beskyttelse mot misbruk

6. Utdanning

7. Ren luft

8. Mobiltelefon

9. Godteri

10. Fritid og lek

11. Praktisere sin kultur,
tro og språk

12. Si sin mening

13. Penger

14. Rent vann

15. Eget rom

16. Datamaskin

17. Legehjelp

18. Sykkel

19. Beskyttelse mot
diskriminering

20. Kjæledyr

Alle barn har rett til rent vann

Alle barn har rett til nok og riktig mat

Alle barn har rett til hjelp når de blir syke

Alle barn har rett til et sted å bo

Alle barn har rett til omsorg

Alle barn har rett til å gå på skole

Alle barn har rett til å leke

Alle barn som trenger det, har rett til ekstra hjelp

Alle barn har rett til å tro på det de vil

Alle barn har rett til å hvile

Alle barn har rett til å si ifra og bli tatt på alvor

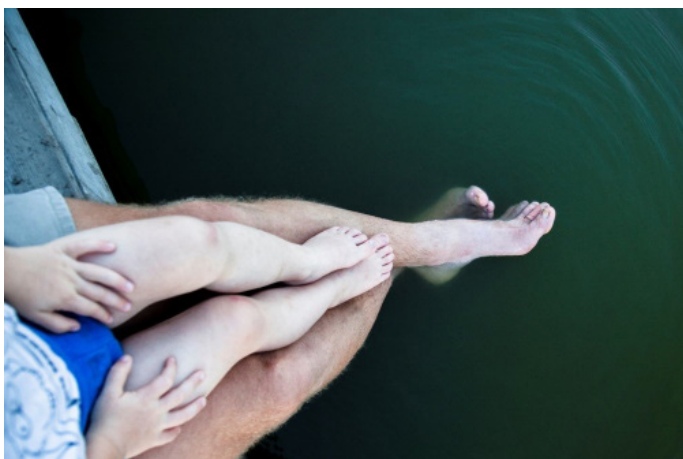
Alle barn i fare har rett til beskyttelse

Alle barn har rett til å ha det trygt og godt

Alle barn har rett til å bestemme over egen kropp

Alle barn har like rettigheter

Artikkel 1: Alle under 18 år regnes som barn

Artikkel 2: Barnerettighetene gjelder alle barn uansett hvem de er, hvor de bor, hvilket språk de snakker, hva deres religion er, hva de tenker, hvordan de ser ut, hvilket kjønn de har, om de har en funksjonsnedsettelse, om de er rike eller fattige. De gjelder også uansett hvem deres foreldre eller familier er eller hva deres foreldre eller familier tror på eller gjør. Ingen barn skal behandles urettferdig, uansett grunn.

Artikkel 3: Når voksne bestemmer noe, skal de alltid tenke på hva som er best for barna. Myndighetene skal sørge for at barn blir beskyttet og passet på av foreldrene sine eller andre voksne når det er behov for det. Myndighetene skal sørge for at de som passer på barn gjør en god jobb.

Artikkel 6: Alle barn har rett til å leve. Myndighetene må sørge for at barn overlever og utvikler seg på best mulig måte.

Artikkel 7: Alle barn skal registreres når de blir født og få et navn som er godkjent av myndighetene. Barn må ha et statsborgerskap (tilhøre et land). Når det er mulig, skal barn kjenne sine foreldre og bli passet på av dem.

Artikkel 8: Barn har rett til sin egen identitet – dokumenter som viser hvem de er, som inkluderer deres navn, statsborgerskap og familieforhold. Ingen kan ta dette fra dem, men hvis det skjer, skal myndighetene hjelpe barn å få sin identitet tilbake raskt.

Artikkel 9: Barn skal ikke bli skilt fra sine foreldre unntatt når de ikke blir godt nok passet på – for eksempel om en forelder skader eller ikke tar vare på et barn, eller hvis foreldrene ikke bor sammen. Barn har uansett rett til kontakt med begge foreldrene, unntatt når det ikke er bra for barnet.

Artikkel 10: Om et barn bor i et annet land enn sine foreldre, skal myndighetene la barnet og foreldrene reise, slik at de kan beholde kontakten og være sammen.

Artikkel 11: Myndighetene må hindre at barn blir tatt ulovlig ut av landet – for eksempel, om barn blir kidnappet av noen, eller holdt i utlandet av en forelder når den andre forelderen ikke er enig.

Artikkel 12: Barn har rett til fritt å si sin mening i alle saker som angår dem. Voksne skal lytte til og ta barnets mening på alvor.

Artikkel 13: Barn har rett til fritt å dele med andre det de lærer, tenker og føler, ved å snakke, tegne, skrive eller på andre måter, så lenge det ikke skader andre.

Artikkel 14: Barn kan tenke hva de vil, mene hva de vil og ha den religionen de vil, så lenge det ikke går utover andres rettigheter. Foreldre kan veilede barn i bruken av denne rettigheten. Jo eldre barn blir, desto mindre veiledning trenger de.

Artikkel 15: Alle barn kan bli med i eller starte grupper eller organisasjoner, og de kan møte andre, så lenge det ikke skader andre mennesker.

Artikkel 16: Alle barn har rett til et privatliv. Loven må beskytte barns privatliv, familie, hjem, kommunikasjon og rykte fra innblanding eller angrep.

Artikkel 17: Alle barn har rett til å få informasjon fra internett, radio, tv, aviser, bøker og andre kilder. Voksne skal sørge for at informasjonen barn får ikke er skadelig. Myndighetene skal oppfordre media til å dele informasjon fra mange forskjellige kilder, på språk alle barn kan forstå.

Artikkel 18: Foreldre har hovedansvaret for barns oppvekst. Når et barn ikke har foreldre, har andre voksne ansvaret. De kalles 'verger'. Foreldre og verger skal alltid tenke på hva som er best for barnet. Myndighetene skal hjelpe dem. Når et barn har begge foreldre, skal begge være ansvarlige for barnets oppvekst.

Artikkel 19: Myndighetene skal beskytte barn mot vold, misbruk og omsorgssvikt fra de som passer på dem.

Artikkel 20: Alle barn som ikke kan bli tatt vare på av sin egen familie, har rett til å bli godt tatt vare på av voksne som respekterer barnets religion, kultur, språk og andre forhold ved barnets liv.

Artikkel 21: Når barn blir adoptert, er det viktigst å gjøre det som er best for dem. Om et barn ikke kan bli godt nok tatt vare på i sitt eget land – for eksempel ved å bo hos en annen familie – kan de bli adoptert til et annet land.

Artikkel 22: Alle barn som flytter fra sine hjemland til et annet land som flyktninger (fordi det ikke var trygt for dem å bli i hjemlandet), skal få hjelp og beskyttelse og ha de samme rettighetene som barn som er født i det landet.

Artikkel 23: Alle barn med en funksjonsnedsettelse har rett til å leve et fullverdig og best mulig liv. Myndighetene skal fjerne alt som hindrer barn med funksjonsnedsettelse i å bli selvstendige og delta aktivt i samfunnet.

Artikkel 24: Barn har rett til best mulig helsehjelp, rent drikkevann, sunn mat og et rent og trygt miljø å bo i. Alle voksne og barn skal ha informasjon om hvordan de kan holde seg trygge og sunne.

Artikkel 25: Alle barn som ikke bor hjemme fordi de trenger omsorg, beskyttelse eller helsehjelp, har rett til å få sin situasjon sjekket med jevne mellomrom der de bor for å se om alt går bra og om dette fortsatt er det beste stedet for barnet å være.

Artikkel 26: Myndighetene skal sørge for penger eller annen støtte for å hjelpe barn fra fattige familier.

Artikkel 27: Barn har rett til mat, klær og et trygt sted å bo, slik at de kan utvikle seg på best mulig måte. Myndighetene skal hjelpe familier og barn som ikke har råd til dette.

Artikkel 28: Alle barn har rett til en utdanning. Grunnutdanningen skal være gratis. Videregående skole og høyere utdanning bør være tilgjengelig for alle barn. Barn bør oppfordres til å ta utdanning på høyest mulig nivå. Disiplin i skolen må respektere barns rettigheter, og vold skal aldri brukes.

Artikkel 29: Barns utdanning skal hjelpe dem til å utvikle sin personlighet, evner og egenskaper fullt ut. Den skal lære barn å forstå sine egne rettigheter og til å respektere andres rettigheter, kulturer og forskjeller. Utdanningen skal hjelpe barn til å leve i fred og til å beskytte miljøet.

Artikkel 30: Alle barn har rett til å bruke sitt eget språk, sin egen kultur og religion – selv om disse er annerledes enn hos flertallet i landet der de bor.

Artikkel 31: Alle barn har rett til hvile, fritid og lek og til å være med på kulturelle og kreative aktiviteter.

Artikkel 32: Barn har rett til beskyttelse mot arbeid som er farlig eller som går utover deres utdanning, helse eller utvikling. Om barn arbeider, har de rett til å være trygge og til å få rettferdig lønn.

Artikkel 33: Myndighetene må beskytte barn mot å bruke, lage, frakte eller selge narkotika

Artikkel 34: Myndighetene skal beskytte barn mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk, inkludert mot mennesker som tvinger barn til å ha sex mot betaling eller som tar seksualiserte bilder eller filmer av dem.

Artikkel 35: Myndighetene skal sørge for at barn ikke blir kidnappet eller solgt eller tatt med til andre land eller steder for å bli utnyttet.

Artikkel 36: Barn har rett til å bli beskyttet mot alle andre former for utnyttelse, selv om disse ikke er nevnt spesielt i denne konvensjonen.

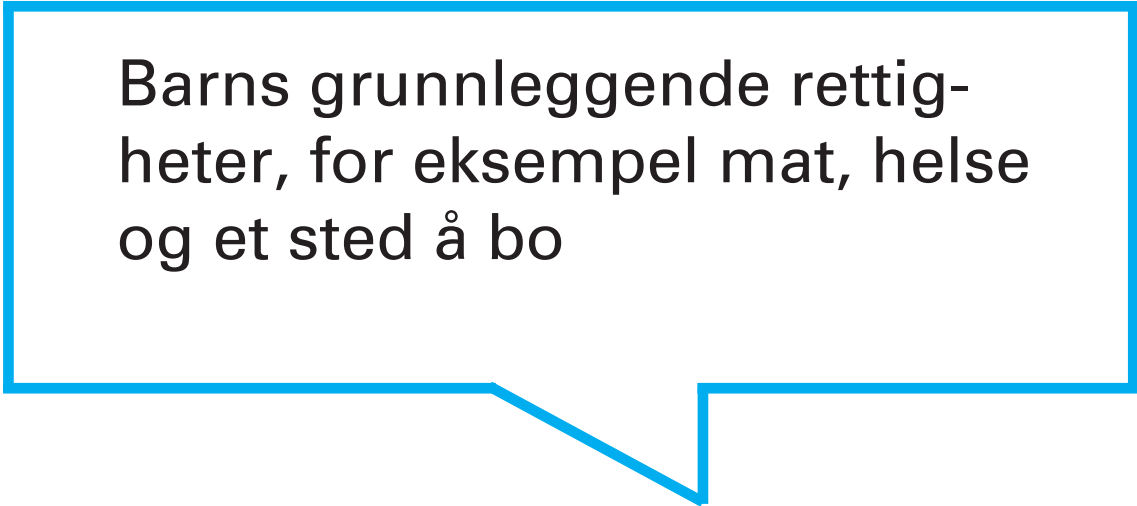
Artikkel 37: Barn som beskyldes for lovbrudd, skal ikke bli drept, torturert, behandlet grusomt, bli dømt til livstid i fengsel eller satt i fengsel sammen med voksne. Fengsling skal alltid være siste utvei og vare kortest mulig. Barn i fengsel skal få juridisk hjelp og muligheten til å holde kontakten med sine familier.

Artikkel 38: Barn har rett til beskyttelse i krig og konflikt. Ingen barn under 15 år kan bli med i forsvaret eller delta i krigføring

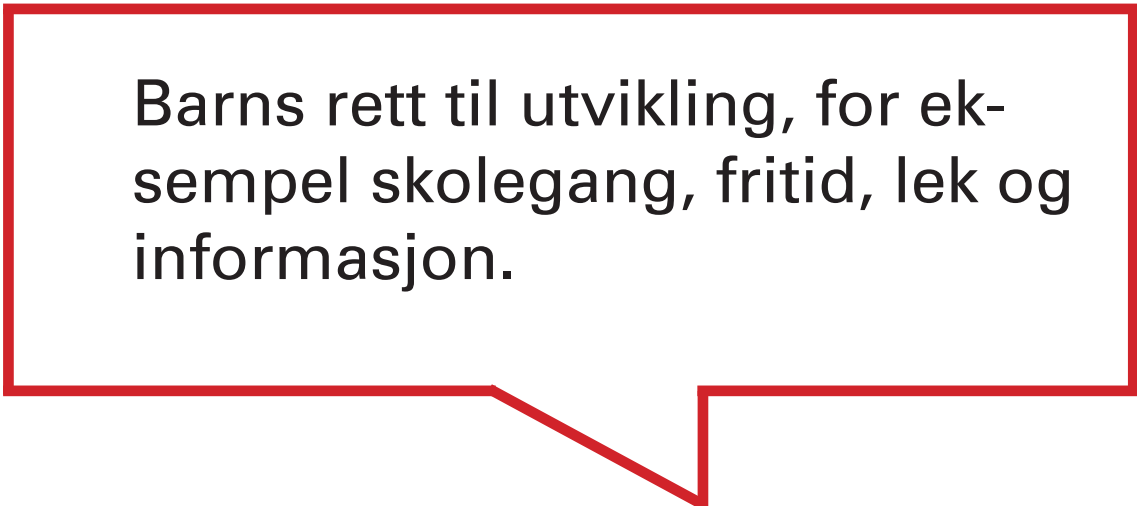
Artikkel 39: Barn har rett til hjelp om de har blitt skadet, forsømt, utnyttet, behandlet dårlig eller påvirket av krig, slik at de kan få tilbake sin helse og verdighet.

Artikkel 40: Barn som blir beskyldt for å bryte loven, har rett til hjelp av advokat og til å bli behandlet rettfærdig. Det bør være mange ordninger for å hjelpe disse barna til å bli gode medlemmer av samfunnet. Fengsel skal være siste utvei.

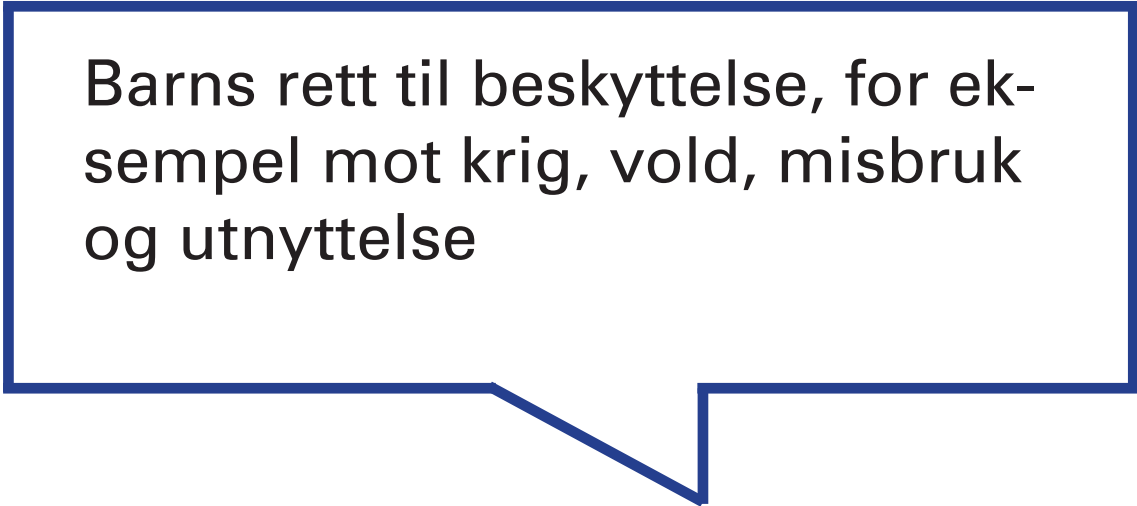
Artikkel 42: Myndighetene skal fortelle om denne konvensjonen til barn og voksne, slik at alle kjenner til barns rettigheter.

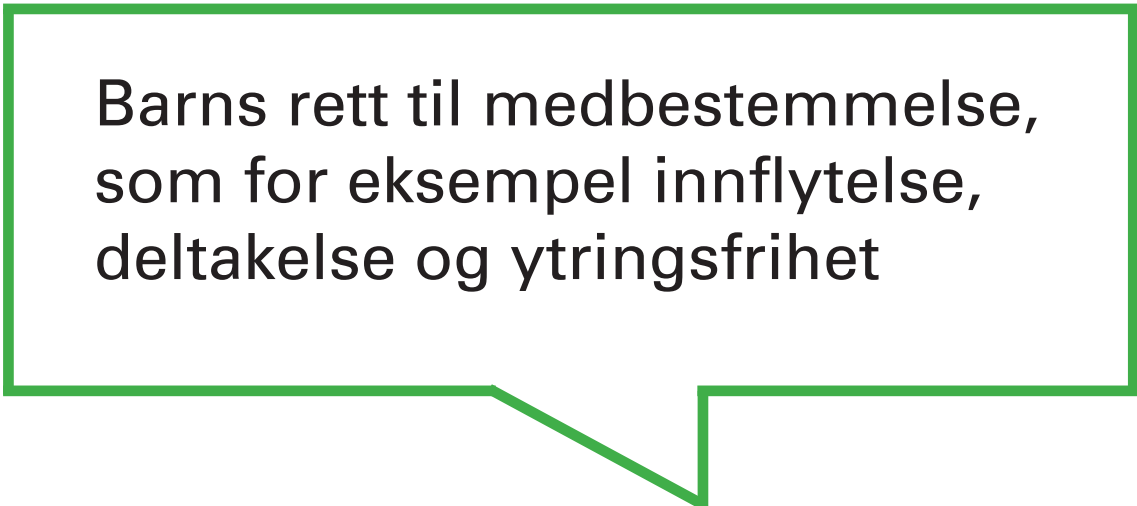
Barns grunnleggende rettigheter, for eksempel mat, helse og et sted å bo

Barns rett til utvikling, for eksempel skolegang, fritid, lek og informasjon.

Barns rett til beskyttelse, for eksempel mot krig, vold, misbruk og utnyttelse

Barns rett til medbestemmelse, som for eksempel innflytelse, deltakelse og ytringsfrihet

Barns grunnleggende rettigheter, for eksempel mat, helse og et sted å bo

- Artikkel 1:** Alle under 18 år regnes som barn.
- Artikkel 2:** Barnerettighetene gjelder alle barn uansett hvem de er, hvor de bor, hvilket språk de snakker, hva deres religion er, hva de tenker, hvordan de ser ut, hvilket kjønn de har, om de har en funksjonsnedsettelse, om de er rike eller fattige. De gjelder også uansett hvem deres foreldre eller familier er eller hva deres foreldre eller familier tror på eller gjør. Ingen barn skal behandles urettferdig, uansett grunn.
- Artikkel 7:** Alle barn skal registreres når de blir født og få et navn som er godkjent av myndighetene. Barn må ha et statsborgerskap (tilhøre et land). Når det er mulig, skal barn kjenne sine foreldre og bli passet på av dem.
- Artikkel 8:** Barn har rett til sin egen identitet – dokumenter som viser hvem de er, som inkluderer deres navn, statsborgerskap og familieforhold. Ingen kan ta dette fra dem, men hvis det skjer, skal myndighetene hjelpe barn å få sin identitet tilbake raskt.
- Artikkel 9:** Barn skal ikke bli skilt fra sine foreldre unntatt når de ikke blir godt nok passet på – for eksempel om en forelder skader eller ikke tar vare på et barn, eller hvis foreldrene ikke bor sammen. Barn har uansett rett til kontakt med begge foreldrene, unntatt når det ikke er bra for barnet.
- Artikkel 10:** Om et barn bor i et annet land enn sine foreldre, skal myndighetene la barnet og foreldrene reise, slik at de kan beholde kontakten og være sammen.
- Artikkel 16:** Alle barn har rett til et privatliv. Loven må beskytte barns privatliv, familie, hjem, kommunikasjon og rykte fra innblanding eller angrep.

Barns grunnleggende rettigheter, for eksempel mat, helse og et sted å bo

- Artikkel 23:** Alle barn med en funksjonsnedsettelse har rett til å leve et fullverdig og best mulig liv. Myndighetene skal fjerne alt som hindrer barn med funksjonsnedsettelse i å bli selvstendige og delta aktivt i samfunnet.
- Artikkel 24:** Barn har rett til best mulig helsehjelp, rent drikkevann, sunn mat og et rent og trygt miljø å bo i. Alle voksne og barn skal ha informasjon om hvordan de kan holde seg trygge og sunne.
- Artikkel 25:** Alle barn som ikke bor hjemme fordi de trenger omsorg, beskyttelse eller helsehjelp, har rett til å få sin situasjon sjekket med jevne mellomrom der de bor for å se om alt går bra og om dette fortsatt er det beste stedet for barnet å være.
- Artikkel 26:** Myndighetene skal sørge for penger eller annen støtte for å hjelpe barn fra fattige familier.
- Artikkel 27:** Barn har rett til mat, klær og et trygt sted å bo, slik at de kan utvikle seg på best mulig måte. Myndighetene skal hjelpe familier og barn som ikke har råd til dette.

Barns rett til utvikling, for eksempel skolegang, fritid, lek og informasjon

- Artikkel 17:** Alle barn har rett til å få informasjon fra internett, radio, tv, aviser, bøker og andre kilder. Voksne skal sørge for at informasjonen barn får ikke er skadelig. Myndighetene skal oppfordre media til å dele informasjon fra mange forskjellige kilder, på språk alle barn kan forstå.
- Artikkel 18:** Foreldre har hovedansvaret for barns oppvekst. Når et barn ikke har foreldre, har andre voksne ansvaret. De kalles 'verger'. Foreldre og verger skal alltid tenke på hva som er best for barnet. Myndighetene skal hjelpe dem. Når et barn har begge foreldre, skal begge være ansvarlige for barnets oppvekst.
- Artikkel 28:** Alle barn har rett til en utdanning. Grunnutdanningen skal være gratis. Videregående skole og høyere utdanning bør være tilgjengelig for alle barn. Barn bør oppfordres til å ta utdanning på høyest mulig nivå. Disiplin i skolen må respektere barns rettigheter, og vold skal aldri brukes.
- Artikkel 29:** Barns utdanning skal hjelpe dem til å utvikle sin personlighet, evner og egenskaper fullt ut. Den skal lære barn å forstå sine egne rettigheter og til å respektere andres rettigheter, kulturer og forskjeller. Utdanningen skal hjelpe barn til å leve i fred og til å beskytte miljøet.
- Artikkel 31:** Alle barn har rett til hvile, fritid og lek og til å være med på kulturelle og kreative aktiviteter.
- Artikkel 42:** Myndighetene skal fortelle om denne konvensjonen til barn og voksne, slik at alle kjenner til barns rettigheter.

Barns rett til beskyttelse, for eksempel mot krig, vold, misbruk og utnyttelse

- Artikkel 3:** Når voksne bestemmer noe, skal de alltid tenke på hva som er best for barna. Myndighetene skal sørge for at barn blir beskyttet og passet på av foreldrene sine eller andre voksne når det er behov for det. Myndighetene skal sørge for at de som passer på barn gjør en god jobb.
- Artikkel 6:** Alle barn har rett til å leve. Myndighetene må sørge for at barn overlever og utvikler seg på best mulig måte.
- Artikkel 11:** Myndighetene må hindre at barn blir tatt ulovlig ut av landet – for eksempel, om barn blir kidnappet av noen, eller holdt i utlandet av en forelder når den andre forelderen ikke er enig.
- Artikkel 19:** Myndighetene skal beskytte barn mot vold, misbruk og omsorgssvikt fra de som passer på dem.
- Artikkel 20:** Alle barn som ikke kan bli tatt vare på av sin egen familie, har rett til å bli godt tatt vare på av voksne som respekterer barnets religion, kultur, språk og andre forhold ved barnets liv.
- Artikkel 21:** Når barn blir adoptert, er det viktigst å gjøre det som er best for dem. Om et barn ikke kan bli godt nok tatt vare på i sitt eget land – for eksempel ved å bo hos en annen familie – kan de bli adoptert til et annet land.
- Artikkel 22:** Alle barn som flytter fra sine hjemland til et annet land som flyktninger (fordi det ikke var trygt for dem å bli i hjemlandet), skal få hjelp og beskyttelse og ha de samme rettighetene som barn som er født i det landet.
- Artikkel 32:** Barn har rett til beskyttelse mot arbeid som er farlig eller som går utover deres utdanning, helse eller utvikling. Om barn arbeider, har de rett til å være trygge og til å få rettferdig lønn.

Barns rett til beskyttelse, for eksempel mot krig, vold, misbruk og utnyttelse

- Artikkel 33:** Myndighetene må beskytte barn mot å bruke, lage, frakte eller selge narkotika.
- Artikkel 34:** Myndighetene skal beskytte barn mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk, inkludert mot mennesker som tvinger barn til å ha sex mot betaling eller som tar seksualiserte bilder eller filmer av dem.
- Artikkel 35:** Myndighetene skal sørge for at barn ikke blir kidnappet eller solgt eller tatt med til andre land eller steder for å bli utnyttet.
- Artikkel 36:** Barn har rett til å bli beskyttet mot alle andre former for utnyttelse, selv om disse ikke er nevnt spesielt i denne konvensjonen.
- Artikkel 37:** Barn som beskyldes for lovbrudd, skal ikke bli drept, torturert, behandlet grusomt, bli dømt til livstid i fengsel eller satt i fengsel sammen med voksne. Fengsling skal alltid være siste utvei og vare kortest mulig. Barn i fengsel skal få juridisk hjelp og muligheten til å holde kontakten med sine familier.
- Artikkel 38:** Barn har rett til beskyttelse i krig og konflikt. Ingen barn under 15 år kan bli med i forsvaret eller delta i krigføring.
- Artikkel 39:** Barn har rett til hjelp om de har blitt skadet, forsømt, utnyttet, behandlet dårlig eller påvirket av krig, slik at de kan få tilbake sin helse og verdighet.
- Artikkel 40:** Barn som blir beskyldt for å bryte loven, har rett til hjelp av advokat og til å bli behandlet rettferdig. Det bør være mange ordninger for å hjelpe disse barna til å bli gode medlemmer av samfunnet. Fengsel skal være siste utvei.

Barns rett til medbestemmelse, som for eksempel innflytelse, deltakelse og ytringsfrihet

- Artikkel 12:** Barn har rett til fritt å si sin mening i alle saker som angår dem. Voksne skal lytte til og ta barnets mening på alvor.
- Artikkel 13:** Barn har rett til fritt å dele med andre det de lærer, tenker og føler, ved å snakke, tegne, skrive eller på andre måter, så lenge det ikke skader andre.
- Artikkel 14:** Barn kan tenke hva de vil, mene hva de vil og ha den religionen de vil, så lenge det ikke går utover andres rettigheter. Foreldre kan veilede barn i bruken av denne rettigheten. Jo eldre barn blir, desto mindre veiledning trenger de.
- Artikkel 15:** Alle barn kan bli med i eller starte grupper eller organisasjoner, og de kan møte andre, så lenge det ikke skader andre mennesker.
- Artikkel 30:** Alle barn har rett til å bruke sitt eget språk, sin egen kultur og religion – selv om disse er annerledes enn hos flertallet i landet der de bor.